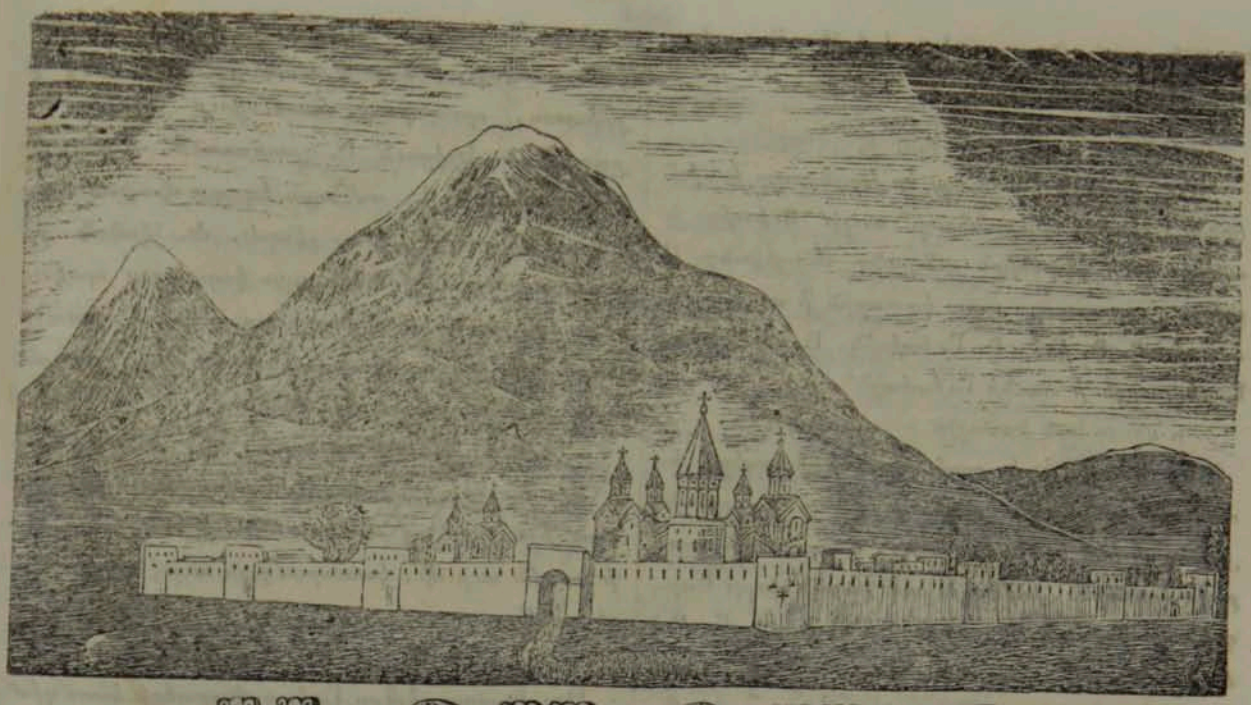

ԱՐՄԱՐԱՏ

ամսագիր

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԹԻՒ ԺԲ. ԱՊՐԻԼ **1870** Բ. ՏԱՐԻ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ ԶՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵՆԷ ՀՈՌՈՄՈՍԻՆ ՎԱՆԱՑ Ի ՇԻՐԱԿ.

(Շ-ր-ն-ի-ն և վերջ։)

Ընդանաքրա-ՐԻՆՈՒ եղեալք ընդ ՀԷՐ ՍՐԲՈՅ կոնաբացն որ 'ի Ներքոյ լա-ռամտի փանէացն, յորոյ վերայ է քաղաքն ԳՕՐԵՐԻ պանդակոյ։

Ի Ճակատ արեւելեան կամարին

"Ի թուին ՌՀԷ. կամաւ Ամենակալին Աստուծոյ այս մեր գիր յիշատակիս հիմնուկ Գրիգորոյ որդւոյ Հասանայ և եղբօրորդեաց իմոց տէրանց սուրբ ուխտիս վանացս Հոռոմոսի, որ հաստատեցաք արձանագրով լի 'ի յայս տեղւոյս։ 'Ի յարանց կամ 'ի կանանց ում կաշառով հայր գնէ, այնպիսին նզովք առցէ զյուդայի զԱստուածավաճառին, և զկայենին զեղբայրասպանին։ Եւ հայր և այլ գործաւոր որք կաշառս տան յայտնի կամ ծածուկ, յերկնաւոր հաւրէն, ՅԺԼ. հայրապետացն և յամենայն սրբոց անիծեալ եղիցի 'ի հոգի և 'ի մարմին։ Եւ հայր որ 'ի վանիցս հաց ծախէ, կամ 'ի վանիցս 'ի բաց խորէ, նզովեալ եղիցի մահով և կենով։ Ա'վ հակառակ կայ այս բանիս, 'ի սատրոնաց կամ 'ի միաբանիցս, կամի և ընջել ջանայ զայս գիրս, և ինքն ընջեսցի 'ի դպրութենէն կե-

նաց. կատարիչքն աւրհնեալ եղեցին յԱստուծոյ։ Խոցաղեղ գրիչ 'ի տէր"։

Ի ներքոյ սորին յԱջակողմեան ծայրին.

"Ո՛Ծ. կամաւն Աստուծոյ ես խաչեղբայր և իմ որդին Աւետիս միաբանեցաք սուրբ Ուխտիս և տուաք զմեր հայրենիքն զմարանց մարգիկանդս 'ի վանքս, սպասաւորք սորա կատարեն 'ի տարին Զ. աւր ժամ։ Բ. ինձ. Բ. Աւետիսին. Ա. Սէատին. Ա. եղբարցն 'ի տաւնի Աւետեացն"։

Ի վերայ նոյն կամարին ի մախակողմանն։

"Ես Սարգիս Երէց որդի Պետրոսի փարպեցի՝ ետու զիմ զանձագին այգին 'ի վանս Հոռոմոսին յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց. Սպասաւորք սրբոցս կատարեն յամենայն ամի զտաւն սուրբ Սարգսին պատարագել զքրիստոս. Բ. ժամ. Ա. ինձ և. Ա. կենակցին իմոյ Քեամէին։ Ի թուիս ՉԺԵ. կամաւն Աստուծոյ ես Ալէքսանս որդի զաղարի միաբանեցայ"։

Ի ծակատ հիւսիսային կամարին.

"Թուին Ո՛ԾԳ. Շնորհիւն Քրիստոսի ես Զամբուխտ խաթունս աղախին Քրիստոսի յուսալով յողորմութիւնն Աստուծոյ ետու սուրբ Ուխտիս 'ի վանքս Հոռոմոսի 'ի սուրբ Յովհաննէս ակն մի ջաղաց բոլոր 'ի կամրջի ձորին որ Աբելեանց կոչի. զոր այն իմ աստուածասէրն Սմբատ յետ կենդանութեան ինձ հայրենիք էր տուեալ. ես իմ կենդանութեանս սուրբ Ուխտիս հայրենիք հաստատեցի յաւաջնորդութեան Տեառն Բարսղի Ամիրերկաթոյ։ Եւ սպասաւորք սուրբ ուխտիս փոխարէն հատուցին մեզ յամենայն ամի պատարագել զքրիստոս Խե. աւր։ ԺԵ. ինձ խաթունիս. ԺԵ. առն իմոյ Սմբատայ. Ժ. մաւրն իմոյ Խորիշանի. և Ե. իւր հաւրն Քրդին։ Արդ եթէ ոք 'ի մեծամեծաց կամ 'ի փոքունց զմեր նուէրս հանէ 'ի սուրբ ուխտէս, կամ ծախելով կամ գրաւական դնելով, կամ յամն պակասեցուցանէ, ՅԺԸ. հայրապետացն նզովեալ եղիցի մահով և կենաւք. իսկ հաստատուն պահողքն աւրհնին յԱստուծոյ"։

յԱրեւելեան կամարին,

"Ի թուին ՈԽԴ. յառաջին ամի կաթուղիկոսութեան տեառն Բարսղի և 'ի տէրութեան վանացս Գրիգորոյ և Սմբատայ և եղբարց իւրեանց որոց օգնական լիցի Քրիստոս Աստուած, շնորհիւն Աստուծոյ ես նուաստ Հայրապետս սուրբ Ուխտիս հաստատեցաք, թէ ոք 'ի սուրբ վանացս փոխի 'ի քրիստոս, պատարագ մատուցցուք յաւրն Գ. քառասուն, Երիցուն՝ Բ. քառասուն. Աբեղայի՝ Գ. քառասուն։ Եւ ամենայն եղբայր միաբան պատարագ մատուցցէ. և որ չկարէ. Ժ. կանոն աղաւթ արասցէ։ Եթէ ոք յայս կարգեղոցս պակասեցուցէ, խղճի և մեղաց պարտական է առաջի Աստուծոյ. զաշխարհական Աբեղայի Ե. քառասուն. տէր ողորմեա՛ յովհաննէսիս"։

Կից սմին ի ներքուստ.

"Ես Հուշիկ զուգակից Խոսրովու ետու զիմ տբներն 'ի սուրբ Յովհաննէս. և առի ինձ պատարագ 'ի տարին աւր մի, կատարաւղքն աւրհնին 'ի Քրիստոսէ"։

Ի ներքոյ սորին դարձեալ

"Ես Բարդուղիմէոս Աբեղայ Փարպեցի ետու զիմ զանձագին այգին որ 'ի փարպի, և վանացս 'ի հիւրատուն. և նոքա հատուցին ինձ պատարագ 'ի տարին աւր մի"։

Կից այսմ դարձեալ։

"Կամաւն Աստուծոյ ես Քոթիթ ճոնս և կենակիցն իմ Շահմամայ՝ տուաք զուտանկն իւր հողովն և ջրով, ոնց բնական լեալ է. 'ի սուրբ Յովհաննէս, և 'ի շինած տներս 'ի սուրբ Յովհաննէս։ և սպասաւորք սորա հատուցին մեզ քոթիթիս երկու պատարագ. Ա. ինձ. և Ա. Շահմամին։ Եթէ ոք 'ի մերոց կամ յաւտարացն... 'ի կենացն աստուծոյ. կատարիչք աւրհնին 'ի Քրիստոսէ"։

Դարձեալ կից սմին։

"Ես իշնատիոս որդի... տուաք զմեր հայրենիք կէս դանկն 'ի մարաց մարգին 'ի սուրբ Յովհաննէս ... պատարագ 'ի տարին՝ Բ. աւրն ինձ. և Ա. մամերուն. եթէ ոք 'ի մերոց կամ յաւտարաց, խափանէ..."

Ի վերայ կամարի լուսամտին արեւմտեան դրան ժամատանն արտաքուստ։

"Ի Ո՛Ծ. թվիս շնորհիւն Աստուծոյ ես Գրիգոր որդի Հասանայ որդւոյ Իշխանի՝ ետու զիմ զանձագին գիւղն Ղերդս 'ի մեր սեպհական ուխտս և գերահրաշակ վանքս. Եւ վասն յիշատակի հոգւոյ իմոյ և ամուսնոյ իմոյ Խաթունին. յաւաջնորդութեան Մխիթարայ. պարտական են սպասաւորք Հոռոմոսին վանացս մինչ 'ի գալուստն Քրիստոսի

յամենայն ամի մէկ Խ. պատարագ առնել. Ի. ինձ Գրիգորոյ. և Ի. ամուսնոյ իմոյ Խաթունիս. Մարդ մահկանացու որ զմեր յիշատակս խափանէ, մեղաց մերոց պարտական է առաջի սոսկալի բեմին Քրիստոսի. կատարիչքն աւրհնեսցին ՚ի քրիստոսէ".

Յորմն հարաւային առընթեր վերի լուսամուտին:

"Շնորհիւն Քրիստոսի ես Գրիգոր որդի Բախտիարին ետու ընծայ ՚ի սուրբ Յովհաննէս Բ. տուն. և ՚ի վերին Գ. Կուղպակ, զոր իմ հալալ արդեամբք շինել եմ. յիշատակ ինձ և զաւակի իմոյ Աւագ խաթունին. և սպասաւորքս փոխարէն հատուցին յամենայն ամի Գ. աւր պատարագ Ա. ինձ և Բ. Աւագ խաթունին".

Ի ներքոյ սորին:

"ՈԻԳ. Թվիս Հայոց, ՚ի հայրապետութեան նահանգին մերում Տեառն Բարսղի, Ես նուաստ Պետրոս երէց և իմ եղբաւր որդիքս Ղազար, Յուսիկ և Սիմէոն՝ տուաք զմեր հայրենի այգին որ ՚ի փարպի, որ կոչի խանի կշտին, ՚ի սուրբ եկեղեցիքըս Հոռոմոսի վանացս՝ ՚ի յառաջնորդութեան Խաչատրոյ. Եւ խնդրեմք ՚ի սպասաւորացս սրբոց Դ. աւր պատարագել զքրիստոս յամենայն ամի զհոգւոյն զաւտեան շարաթն . . ."

Ի ճակատ դրան ժամատան Հոռոմոսին վանաց գրեալ ի յետին ժամանակս յետ առաջնոյ աւերանացն:

"Ի ՌՃԼԴ. Թուաբերութեան Հայոց Նորոգեալ պայծառացաւ Թագաւորաշէն մեծասքանչ Հոռոմոսին վանքս ձեռամբ Դանիէլ Վարդապետի Տիգրանակերտցւոյ և յիշխանութեան Խաթունօղլի իշխանաց իշխան Մուստաֆայ աղային. և զի ունէր ժամանակս ոչ սակաւ աւերեալ, աղբով և հողով լցեալ, զոր տեսեալ վերոյգրեալ Դանիէլ Վարդապետին, եռաց ՚ի հոգի իւր, և էարկ զանձըն ՚ի չարչարանս ՚ի դառն ժամանակիս, յորում՝ ազգս Հայոց յոյժ էին չքաւորեալք. և իշխանութեամբ և ջանիւ լուսաւորեալ մաքրեաց զվանքս սուրբ Յովհաննիսի ՚ի տղմուտ և ՚ի զազիր մըթաղգածութենէն վասն յուսոյն որ առ Աստուած. Արդ որք կարդայք, յիշեցէք ՚ի Քրիստոս՝

Գ.

Հոռոմոսին վանք։

Հոռոմոսին կոչեցեալ վանք, որոյ անուանադրութիւն ըստ բանից պատմագրաց մերոց որ ՚ի տեղեկութեան պատմութեան այսր վանաց յՆ. յօգուածի անդ սկսեալ է յերիցանց Հոռոմոցն ՚ի տասներորդ դարու եկեղեցն ՚ի Շիրակ, է կարի հոյակապ կառուցեալ քառակուսի՝ ՚ի վերայ երկոտասան սեանց, ութից եղելոց յորմունս, որք եռակարգ և անկիւնաւոր միապաղաղ քարինք զըրուագաւոր խարսխօք. երկու երկու ՚ի չորեսին որմունսն. իսկ չորք են ՚ի միջակիտին ապառաժ և կապտագոյն քարինք են հանդերձ վերնախարսխօք և միապաղաղ նոյնպէս ներքնախարսխօք, այլ ոռոչք ՚ի բոլորշի սեանցն.

Առաջին երկու սիւնք միջակիտին՝ են ութանկիւն. և երկու վերջինքն բոլորշի. յորոց վերայ գոլով չորեքին սրանկիւն և նուրբ կամարք, հաստատեալ է ՚ի գլուխ այնոցիկ քառանկիւնաւոր լուսամուտն կամ կիսագմբէթն. որ յար և նման ժամատանն Հառիճոյ. հրաշալի քանդակագործութեամբ ՚ի խորշս խորշս ամբարձեալ ՚ի վեր, քաղելով փոքրկացուցեալ է և աւարտեալ ՚ի ձև քառակուսի և թողեալ լուսամուտ փոխանակ գըմբեթի.

Իսկ կամարայարկ չորից կողմանց սեանցս, է որ հարթ հաւասար է, և է որ անկիւնաւոր հաստատեալ. բայց անզրուագ քարամբք կերտեալ. յարևելեան որմն է փոքրիկ ծոցաւոր սեղան պատարագի. իսկ շինուած այսր վանաց գոլով քառակուսի, լայնութիւն և երկայնութիւնն են միաչափ քայլ քսաներկու.

Ի չորից սեանցն իջանեն կամարքն ՚ի չորից ևս կուսէ ՚ի վերնախարիսխս որմասեանցն, որք բառնան զտանիս եկեղեցւոյս. դուռն մի միայն ունելով յարևմտից. ընդ որ ելանեն ՚ի փոքրիկ ժամատուն նորա, զորմէ ՚ի ներքոյ. և անտի ՚ի հիւսիսային դրանէն արտաքս.

Այս վանք Հոռոմոսին հին քան զամենայն եկեղեցիս մենաստանիս չունի արձան յիշատակի. բայց գոյ Հայկական թուականս ՚ի վերայ վերնախարսխի հարաւային սեանն առաջնոյ ՄԽ. որ երևի թիւ շինութեան նորին, որով մարթ է զշինութիւն Հոռոմոսին վանաց հաւաստել ճիշդ լեալ յութերորդ դարու ըստ բանի պատմագրաց, յորում հալածեալ հոռոմ կրօնաւորաց ՚ի հոռոմոց անտի յաւուրս Ռոմանոս կայսեր ՚ի Հայս՝

նորոգեցին զսոյն, և ՚ի՜ նորոգ կանգնեցին. որով և յանուն նոցա կոչեցաւ Հոռոմոսին վանք.

Զայս վանք Հոռոմոսին առաջին քան զՅԼ տաճարս անդ, Կարապետ Վարդապետ Առաջնորդ կարուց, որ ետ տպել զարձանագիրս այսր Հոռոմոսին վանաց, չկարելով որոշել, սխալմամբ կոչէ փոփոխակի զխանխանէ և խորհրդարան.

Ի յետին ժամանակս զրոշմեալ են արձանագիր մի յիշատակի ՚ի վերայ կամարի միջին սեան այսորիկ, և է անթուական, որ ունի օրինակ զայս.

"Կամաւն Աստուծոյ ես վարդս և ամուսին իմ Աղբրացս միաբանեցաք ՚ի սուրբ ուխտս և տուաք Բ. կով և Բ. եզն. և ետուն մեզ գերեզմանի տեղի. և ՚ի տարին Դ. աւր պատարագ. Բ. ինձ. և Բ. Աղբրացին. որչափ կենդանի եմք, մեր ծնողացն առնեն, յետ մահուն մեզ առնեն".

Այս եկեղեցի Հոռոմոսին է ՚ի հարաւոյ սրբոյն Յովհաննու, կառուցեալ ՚ի վերայ ապառաժին ամբարձելոյ ՚ի հիւսիսային եզր գետոյն եղելոյ ՚ի տեղի պարսպի այսր կողման, որ ամբողջ մնացանն ունի ՚ի վերայ իւր.

Ե.

Ժամատուն Հոռոմոսին վանաց։

Յառաջոյ տաճարի Հոռոմոսին կից արևմտեան որմոյն նովին լայնութեամբ, ուր բացեալ լինի դուռն նորա որպէս ասացաք, կառուցեալ է քառակուսի փոքրիկ ժամատունն անսիւն ՚ի վերայ չորից կամարաց խաչաձև արկեալ մինչև յորմասիւնսն. որք են երկու երկու ՚ի չորեսին որմունս եկեղեցւոյն փորուածոյք և զրուագաւոր վերնախարիսխօք. որոց սիւնք յառաջացեալք են յորմոցն երկու ոտք լայնութեամբ. հիւսիսային և հարաւային որմասիւնքն են քանդակագործ և կարի նուրբ փորուածովք. ՚ի շրջանակս նորա փորագրեալ է թիւս ՁԿԶ.

Դուռն տաճարիս լեալ է յարևմտից, որ այժմ փակեալ, ընդ հիւսիսային որմն բացեալ դուռն, ընդ որ ելանեն ՚ի զատտատանատունն ասացեալ նշխարատունն.

Այս նշխարատուն է շինուած քառակուսի առանց սեան՝ երկայնութեամբ և լայնութեամբ հաւասար չորս և կէս կանգնոյ. ձեղուն նորա քարեով գործեալ և զրուագեալ գեղեցիկ մանուածովք ծաղկանց, յորոյ ՚ի միջակէտին թողեալ լուսամուտ իբրև ժամատանցն.

Զայս նշխարատուն ըստ արձանագրութեան եղելոյ ՚ի ճակատ դրանն, շինեալ է Վաչէ իշխան և Մամախաթուն կին նորա, հիմնարկելով Աստուածածնի վանաց Տեղերու յԱրագածոտն.

Յարևելեան որմն այսորիկ գոյ խաչ վէմ մի, երդման խաչ ասացեալ ՚ի ռամկաց տեղւոյն.

Արձանագիր շինութեանն է ՚ի վերայ ճակատու դրանն որ ՚ի հիւսիսոյ, ՚ի վերայ կիսաբոլորակ վիմին որ ՚ի վերայ սեմոցն՝ ըստ այսմ.

"ՈՀԸ. Շնորհիւն Քրիստոսի ես Վաչէ որդի Սարգսի և ամուսին իմ Խաթուն դուստր Ապրապուսեհրի շինեցաք զնշխարատունս ՚ի վանս Հոռոմոսի յԱռաջնորդութեան տեառն Բարսղի որդւոյ Ամիրերկաթոյ. Եւ տուաք ընծայ զրատանս ըղմեր զանձագին այգին ՚ի յԱւշական... ժամուհամար և նշխարի. և պլ տուաք եկեղեցւոյս ըսպասք և երկու քշոցք արծաթի. և փոխարէն հատուցին մեզ միաբանքս յամէն տարի յամենայն եկեղեցիքս ՚ի նոր կիւրակէին պատարագել զՔրիստոս. զայգին փակակալն հոգայ և զինւոյ իշխանութիւն ունի, որ ՚ի մեր պատարագի աւուրն հասարակաց սէր առնէ. արդ կատարիչք գրոյս աւրհնին յԱստուծոյ. իսկ եթէ ՚ի մերոց կամ յաւտարայ զյիշատակս մեր խափանէ, մեղաց մերոց պարտական լիցի առաջի Աստուծոյ".

Առջակողմն այսորիկ եւ այս արձանագիր.

"ՉՀԵ. Շնորհիւն Քրիստոսի ես Հայր Վահան... ետու ՚ի սուրբ Յովհաննէս յիշատակ իմ եղբաւրն Գրիգորոյ, որ միջաւրեայ ՚ի Քրիստոս փոխեցաւ. իւր հալալ...՝ խաչվառ և նասիճ շուրջառ... ետուն կարկի զեմպո հողն և զծմակի հողն. որ ինձ ... զինչ խարճ լինի՝ ես առնեմ. հետ այնոր սուրբ Յովհաննիսի է. սպասաւորք փոխարէն հատուցին յամէն ամի Գ. պատարագ. ՚ի տաւնի սուրբ Գրիգորին՝ յանուն Գրիգորոյ առնել, կատարիչք գրոյս աւրհնին ՚ի Քրիստոսէ ամէն. Շինեցի զուլէն* և զանդակատունս".

Մենաստան Հոռոմոսին։

Պարիսպ մենաստանին սկսեալ ՚ի հարաւոյ կող-

---

*) Այս զուլէ (աշտարակ) որ է ի նիրքս պարսպին կից երկրորդ դրան նորա, է այժմ աւերակ։

մանէ վանացն 'ի ձորաբաշխի անդ Ախուրեան գետոյն, շրջապատի ընդ արևմտեայ և ընդ Հիւսիսի կողմանս դրից Նորին, աւարտեալ ընդ արևելս, ուր միաւորեալ է ընդ արևելեայ կողման անկեան եկեղեցւոյն, իսկ արևելեան կողմն վանացս է առանց պարսպի ունելով անդ գերեզմանատուն հասարակաց։

Այս պարիսպ ունի դուռն մի կամարակապ 'ի հնուց, և խաչ մի 'ի միջոցի կամարին. յերկուց կուսէ դրանն արտաքուստ՝ են վեց խաչքարինք գեղեցիկ փորուածովք երես ընդ հիւսիս։

Մերձ յայս դուռն է գիւղ վանացն, յորում են երեք և չորս աղքատին տունք. 'ի ներքս պարսպին են աւերակք տանց. յորս է կամարակապ հին գոմն անանոց մնացեալ 'ի նախնեաց՝ և է աւերակ նոյնպէս բաց 'ի քանի մի կամարացն։

Երկրորդ դուռն որ 'ի ներքին պարսպի վանացս. 'ի յետին աւուրս փայտաձածկ արարեալ է Յակոբ Վարդապետ պօլսեցի, որ հայի ընդ արևմուտս. և այս դուռն հայի ուղղակի ընդ մեծ սրբահն վանացս. ընդ որ մտանեն 'ի ժամատունն սրբոյն Յովհաննու։

Յորմն դրանս այսորիկ ընդ յաջակողմն գոյ այս արձանագիր 'ի վերայ կարմիր վիմի," Շնորհիւ տեառն Նորոգեցաւ սուրբ վանացս զանգակատունս, շրջակայ պարիսպս, և մեծ եկեղեցւոյս սարգերը* պարագայիւքն 'ի թուոջս ՌՄԼԷ. սկսեալ Իշխողութեամբ Ալի Բէկին և Ահմատ Բէկին յաւուրս շամբեցի Յովհաննէս վարդապետին. որք հանդիպիք, տուք ողորմի. աստուած և ձեզ ողորմեսցի"։

Ի ներքին սրահի աստ են կամարակապ հին խոհարան վանացս, և քանի մի կոփածոյ սենեակք. 'ի ձախմէ սրահին դոն 'ի միում կարգի չորեքին քարակոփ սենեակք վասն ուխտաւորաց և միաբանից, որք ունին սակաւ ինչ աւերանս հնութեան. 'ի կարգի սոցա յարևելեան ծայրի է նրշխարատունն 'ի Վաչէ Իշխանէ։

Իսկ մատրունք և գերեզմանք ևս և խաչվէմք բազումք են 'ի պարսպի վանացս յերկուս սրահսն ևս, յաջակողմն սուրբ Յովհաննէս եկեղեցւոյն որ աւագագոյն է քան զամենեսին, կից ընդ որմոցն է փոքրիկ եկեղեցի կիսաւեր, զոր խորանն կիսով չափ մնայ տակաւին կանգուն. 'ի վերայ խորանիս ելեալ է յառաջագոյն երեք փոքրիկ մատրունք գմբէթարդ. որոյ աւերակք հոսեալ են ընդ մէջ եկեղեցւոյն իբրև ըստ կուտեալ 'ի տեղւոջն։

Ի շրջապատս խորհրդանոցի այսր եկեղեցւոյ գտաւ արձան յիշատակի այսպիսի, "Տէ՛ր Աստուած ողորմեա Ռուզուքանայ 'ի միտանգամ՝ քո գալըստեանդ ամէն"։

Ի ձախակողմն սրբոյն Յովհաննու են երեքին կամարակապ շինութիւնք, որք երևին լինել մատրունք գերեզմանաց, կից միմեանց առանձին դրամբք 'ի միում կարգի. 'ի միջի սոցա են գերեզմանք Նախնի թագաւորաց, կաթողիկոսաց, եպիսկոպոսաց և նախարարաց ևս և յիշատակատուաց. զի ո՛չ կարացաք ստուգել զանուանս նոցին 'ի գերեզմանաքարանց եղծելոց 'ի հնութենէ։

Մին յերից մատրանցս է օրոցաձև ունելով խորան և սեղան պատարագի, ուր և մեծամեծ խաչվէմք ընդ արևելեան որմով։

Ի վերնայարկի մատրանցս այսոցիկ են զարձեալ երեք գեղեցիկ մատրունք փոքրիկ գմբէթազարդք, երեքին ևս միաչափ երկայնութեամբ 'ի չորս կանգուն և երկու լայնութիւն. յորս են սեղանք և խորհրդանոցք. որք և փոքրիկ դրամբք կցեալք ընդ արևելեան անկիւն ժամատան սրբոյն Յովհաննու. Ճարտարապետութիւն այսոցիկ մատրանցս է կարի արհեստաւոր, շինութիւնքն ամրողջ և անարատք առանց իրիք հնութեան։

Յետուստ երից ներքնայարկ մատրանցն կան երկու քարաշէն սառնատունք իբրև մեծագոյն զուրբ երկմարդաչափ խորութեամբ. յորս ընուն ձիւն 'ի ձմերան 'ի պէտս ամառան. զի մենատանն անդր սառուցանէ զջուր յամարայնի գրաստուք կրելով զայն 'ի ձորոյն անդր 'ի վեր։

Կառավարութիւն վանացն է 'ի ձեռս Առաջնորդին կարսայ. որ դնելով անդր զոմն վանահայր, զտարեկան սնունդն ժողովէ 'ի շրջակայ գիւղօրէից Կարսայ, Կաղզվանայ և այլ մերձակայից. որք 'ի հնուց եղեալ Հոռոմոսին վանաց սեպհական ժողովուրդք։

Յաճախ 'ի Հոռոմոսին վանս գնան յուխտ ժողովուրդք արևելեան մասին Շիրակայ 'ի սահմանին Ռուսաց. առաւելապէս յայն գիւղօրէից, որոց յափունս Ախուրեան գետոյ են բնակութիւնք, և

*) Եկեղեցւոյ աստիճանները կիսակացու ին։

էինն սեպհական ժողովուրդ այնորիկ նախ քան զտիրապետութիւն երկրին Ռուսաց ։

Զառաջեաւ վանացն 'ի մէջ ձորոյն 'ի հիւսիսոյ ուր գերեզմանքն են հնոյ ժամանակի, կառուցեալք են երկոքին գեղեցկաշէն տաճարք անուամբ զօրավարաց Ս. Մինասայ և Ս. Գէորգայ իբրև յանապատի. զորոց զտեղագրութիւնս չեղև միջոց մեզ առնել ։

Ընդ կողմն հարաւային դրան Ս. Մինասայ եկեղեցւոյ է գերեզման Աշոտ Թագաւորի, ունելով այսչափ միայն արձանագիր "Աշոտ Թագաւոր հայոց"։

Իսկ Տաճար Ս. Գէորգայ կառուցեալ 'ի թուին հայոց ՆԿԱ, 'ի Գագկայ Շահնշահէ, ունի արձանագիր շինութեան արտաքուստ յարևելից 'ի վերայ որմոյ սեղանոյն ըստ այսմ ։

"Թիւ. ՆԿԱ. ով հոչակաւոր դու մեծ անուանիդ 'ի վկայս սուրբ Գէորգէոս, օգնեա բարեխօսութեամբ Գագկայ Շահնշահի շինողի զվկայարանս զայս քոյով անուանակոչութեամբ, 'ի քոյդ բարեխօսութիւն յուսացնեալ. զի ընկալցի զողորմութիւն 'ի Քրիստոսէ յԱստուծոյ յանվախճան արքայութեան ընդ ամենայն արդարացեալսն սպասաւորաւք, հասանել լուսոյ փառաց որդւոյն Աստուծոյ 'ի վերջնում գիշերին 'ի ծագել մեծի և աներեկ առաւօտին, այցելութիւն գտանել առաջի ահաւոր բեմի անաչառ դատաւորին աղաչեմք"։

Զայս տեղագրութիւն արարաք 'ի վանս անդ Հոռոմոսին յամի 1851, յորժամ յայցելութիւն գնացաք քաղաքամօրն Անւոյ. և էր վանահայր վանացն Պետրոս Վարդապետ։

Աբէլ Արքեպիսկոպոս

ԱԶԳԱՅԻՆ

Մեծաւ ուրախութեամբ և գոհութեամբ կը փութամք հաղորդել մեր սիրելի Ազգայնոց, որ Վ.եհ. Կաթողիկոսը անցեալ փետր. ամսոյ 1 էն հետէ ենթակայ եղած անձնական տկարութենէն՝ որ մարտի սկիզբները յայտնապէս տենդի ևս փոխարկուեցաւ, նոյն ամսոյ 10 էն 'ի վեր կարևոր դեղօրէից գործածութեամբ ըստ բաւականին՝ առողջացած է, Բժիշկք խորհուրդ կը տան օդափոխութեան երթալ և հանքային ջուրը մտանել ։

Գեր. Սարգիս Ս. Արք Եպիսկոպոս Ջալալեանց՝ նախանդամն Սինօդի և Թեմակալ – Առաջնորդն Արցախոյ՝ ըստ խնդրանաց հօտին իւրոյ՝ հրամանաւ Վ.եհ. Հայրապետի՝ անցեալ մարտ ամսոյ 13ին Մայր Ս. Աթոռէս մեկնեցաւ Արցախոյ իւր հօտին այցելութեան երթալոյ համար ։

Հոգեզգօն Գրիգոր Ս. Եպիսկոպոս Սադինեանց և Արժ. Յովակիմ Տէր Գրիգորեանց և Գրիգոր Գառնակերեանց Վարդապետքն՝ ներկայ տարւոյ համար Մայր Աթոռոյս Տնտեսական Կառավարութեան ժողովոյ Անդամ կարգուեցան ։

Երևանայ Արժ. փոխ. – Թեմակալին հետևեալ գրութիւնը, որով Մեծ. Աղամալ Մելիք—Աղամալեանցի՝ իւր ազնուուհի Եղիսաբէթ մօր հանգստեան եօթնօրեայ յիշատակին համար ըստ սովորութեան կատարուելիք ծախուց գումարը՝ բարի և գովելի դիտաւորութեամբ և նախանձելի օրինակ հանդիսանալոյ բաղձանօք՝ ազգօգուտ նպատակաց 'ի նպաստ նուիրելը կը հաղորդուի, կը փութամք սիրով և շնորհակալութեամբ հրատարակել, և միանգամայն մեր սիրելի համայն Ազգայնոց ուշադրութիւնը հրաւիրել առ այն ։

Խմբագրութեան Արարատ Լրագրոյ

Երևանցի Ազնուական Աղամալն Մելիք Աղամալեանց 'ի 1ն ներկայ Մարտ ամսոյ իւրով յայտարարական խնդրագրով առաջի արար մեզ 'ի տեղի ծախուց ըստ տեղւոյս սովորութեան 'ի պատիւ եօթնօրեայ հանգստեան Ազնուուհւոյ ծնողի իւրոյ Եղիսաբէթի՝ զվաթսուն րուբլիս բաժանմամբ՝ Հոգեբաժին հասն սրբոյ Էջմիածնի տասն րուբ". Թեմական Դպրոցին Հայոց տասն րուբ". տեղւոյս Հայ – Օրիորդաց Դպրոցին քսան րուբ". և սրբոյն Յօհաննու Եկեղեցական Դպրոցին քսան րուբ"։ Սոյն այս Աստուածահաճոյ նուիրագործութիւն առնս ազնուականի այո՛ հարկեաց զիս առաքմամբ յիշեալ յայտարարական խնդրագրոյն խնդրել 'ի Խմբագրութենէ Արարատ պատուական ամսագրոյդ՝ տպագրութեան շնորհել զտեղի 'ի